Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I.

BROJ 10.

UREDJUJU: DR. FERDO NIKOLIĆ I DR. FRANJO JELAŠIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 19.

SADRŽAJ:

Božidar Beck: Pjesme. (Prije odlaska; Oproštaj.)
Aleks. Fannyn: Pred slikom iz djetinjstva.
Slavko Ježić: Brak male Ra. Roman iz običnog života u veliko doba. (Nastavak.)
Josipa Glembay: Sličice iz života.
Fran Galović: Marija Magdalena. Drama u tri čina s epilogom. (Nastavak.)
Louis Hémon: Marija Chapdelaine, Pripovijest iz francuske Kanade. Prevodi dr. Drago Čepulić. (Nastavak.)
Ivo Barbar: Stjenjka Razin i Matija Gubec.
Viktor Kralj: Ratni dojmovi. (Nastavak.)
Listak: Naše slike. Književnost. Umjetnost. Bilješke.

Vijenac izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu »Vijenca« na broj 34649.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Meduličeva 30/I. ili dru. Franji Jelašiću, Zagreb, Matica Hrvatska.

MILENKO D. GJURIĆ: IZ CIKLUSA »RAD«: ŽENE NADNIČARKE
(LITOGRAFSKI CRTEŽ)

GOD. I. U ZAGREBU, 6. OŽUJKA 1923. BROJ 10.

BOŽIDAR BECK: PJESME

PRIJE ODLASKA.

JOŠ samo tren, i prostor, što nas dijeli.
bit će veći no igda do sada,
A ja ću istom osjećati tada,
Što ste mi bili i što niste htjeli.

I dok ćete Vi u sjaju sunca sate
Sprovoditi ljepše nego ovdje ove,
Ostvarujuć' Vaše željkovane snove,
Ja ću ostat' s mišlju, što je davno znate.

A kad mi srce zaželi se slika
Iz mladosti moje najsretnijih dana,
Zatvorit ću oči, i stara će rana
Uzavreti njima poput živog lika.

Spuštat će se one kô ružična tkanja.
Kao lake magle peluda i rose,
A ja ću cjelivat Vaše meke kose —
U mislima samo, dok ne mine sanja.

OPROŠTAJ.

KAD prošlošću zvat će se ovo,
Što sada me ispunja cijelog,
ja sveudilj mislit ću na Vas,
Sjećat se proljeća svelog.

Vi bit ćete sretni kô vazda,
ja — sjećat se želje mi čiste,
No korit ću usud, a i Vas,
Što shvatiti znali me niste.

A proljeće opet kad dođe
I usahne cvijeće ovo,
Vi pođite proljećem smjelo
I trgajte cvijeće novo.

Prospite latice putem,
I gazite i njih kô moje,
No čuvajte ipak jedno —
Čuvajte latice svoje!

PRED SLIKOM IZ DJETINSTVA

MOJ više nije taj vedar pogled iz djetinjstva rana
i oči prozirno jasne i mirne, lik taj svjež i mlad
Mrk danas pogled je moj. U očima svakog se dana
sakuplja bol i jad.

Zli čovjek je jedan alem iz srca odnio moga,
teškom zgazio nogom igračke moje, srušio hram
i oltar i zbacio mojega Boga.
Sad ostao sam sâm.

Ja lutam sad po tami krvavijeh, zadrtih grudi,
jer zgasli luč su mog života, po stazam prosuli drač,
i život moj je bježanje od sebe sama i ljudi
uz bolan jedan plač.

Moj više nije taj vedar pogled iz djetinjstva rana;
jedan zao je čovjek rasjekao moje sreće brv
i nikad se vratiti ne će veselje prošlih dana.
Srž moju toči crv.

Aleksandar Iv. Fannyn.

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

7

EZARE! Cezare!

Mira je rastreseno gledala u daljinu. Terasom je strujio posve tihi lahor, koji se zaplitao u njezine kovrčice, što su ispod ovijenog rupca provirkivale povrh čela i okolo uha, odizao ih, svijao, lupkao njima opet o čelo, o uho ili o lice... Nad njom se nadvile smokvine grane, o kojima su visjeli zeleni plodovi, i bacale su na nju laku sjenu; ali kroz lišće je ipak dopirala po koja zraka sunčana i zaustavljala se na svijetloj njezinoj kosi, što se sjala kao zlato na suncu... Sumorno protegnuta na platnenu naslonjaču, u vlažnom još odijelu za kupanje, s ogrtačem, koji je prebacila preko ramena, napola razgrnutim, tako da se vidjelo pravilno dizanje i spuštanje ispupčanih grudiju... s otvorenom sveskom revije na koljenu desne noge, što ju je prebacila preko lijeve.... nehajno spuštenih ruku, malo nauznak zabačene glave i poluotvorenih ustiju... gledala je Mira snatrivo u daljinu, kao da bi željela otkriti crtu, na kojoj se velika kružnica obzorja siječe s beskrajnim morem...

— Ave, Caesar, imperator!... Ovamo, ovamo!.... Na bovu!... Vanja!... Ave, Miles!... Ne u čamac... Ovamo, Branka!...

Dolje, duboko, podno terase, plivači su bučili, pocikivali, dozivali se, smijali se, poprskavali vodom, sunčali se na kamenju i razgovarali....

A Mira kao da ništa nije čula, gledala je rastresenim pogledom u daljinu i sanjarila... — ... »i spoznaše, da je ljubav veća od slave, i da se sreća rađa iz boli, i da sreća ne postoji izvan nas, nego u srcima našim«...

Sreća... On traži sreću... Nema sumnje, da je on u tu priču izlio svoje čežnje i svoja razočaranja... Hm, taj konflikt između slave i ljubavi.... tko bi znao? Htio bi možda da ga netko ljubi kao čovjeka, zbog njega sama, a ne kao pjesnika, zbog njegovih pjesama. Čula je češće, kako se pjesnici tuže na to, da se ljudi zagrijavaju za njihove pjesme, a na njih da zaboravljaju; čovjek je u njima ljubomoran na pjesnika!...

»...On je gledao samo sjajne njene oči i iskao u njima ljubav. Ali Njene se oči sjahu i gledahu u dalj. Njega više nijesu vidjele...« — Da, to je strašno, kad misliš, da si na dohvatu svoga cilja, a on ti najednom iščezne ili se pomakne u nedogled... Život je ljudski pun razočaranja...

— Aljoša, čuvaj se!... Fräulein Mitzi, geben Sie acht!... Miles!...

Balustrada terase pravila je u perspektivi veliku pačetvorinu na plavomu nebu. Ispod gornje linije četverokuta znali su se morski talasići krijesiti na suncu... Mira zaklopi oči.

—...Kakova je ta ljudska duša!... Gdjekada s nekim živiš dane, mjesece, pa i godine zajedno, a da između tvoje i njegove duše nikad nije vrcnula ona nevidljiva iskra, koja rasplamćuje duše i prekaljuje ih zajedno dubokom simpatijom. Gdjekad opet sretneš nekoga prvi puta u ovom životu, slučajno, nenadano, a čini ti se ipak, da si ga već jednom negdje sastao, i da ti je dobri stari znanac, koji te potpuno shvaća... Čudnovato...

Upoznali su se dolje na liticama. Ona se s Aurorom sunčala i slušala njezino beskrajno raspredanje o tom, kako bi se indijska nauka o seobi duša dala dovesti u sklad s kršćanstvom. Uto je nedaleko od njih izronio iz vode Cezar i popeo se na obalno kamenje. Aurora je jedva dočekala, da nađe partnera za razgovor, pa ga je zapitala, je li voda hladna. Time je led bio probijen. Upoznali se. Nekako je čudno lice napravio, kad je Aurora kazala njeno ime. — »A, vi ste gospođa Vyskočil? Mali Vanja je dakle vaš?... A ja sam mislio — — —« Tu se naglo prekinuo i sveo je razgovor na francusku književnost. Kasnije joj je priznao — ako nije lagao, — da je on Auroru, kao stariju, držao gospođom direktoricom, a nju gospođicom... S njenih trideset godina!...

Kad su prvi put zajedno razgovarali, ona ga je gledala s visoka, zatvorena i nedokučiva, a on se smijao, glas mu je malo zadrhtao, i ona je osjetila svoju moć nad njime. Pustila ga je, da se zabavlja s Mađaricama, s »frajlom«, sa svima — šta se to nje napokon tiče? — ta znala je ipak, da on osjeća njezinu moć nad sobom. A to je godilo. Imala je u sebi nagon, da gospodari. Ni za kog nije marila, ali htjela je, da svi oko nje budu manji od nje. To je u krvi...

Rado ga je slušala gdje govori. Imao je toliko nijansa u drhtajima glasa, da si u njemu osjećao titranje čitave skale profinjenih čuvstava. Toliko diskrecije i mekoće bilo je u tom glasu, da te osvajao, da je ulazio u dušu i odzvanjao u njoj tako sjetnim i nježnim tonovima...

Branka!... Ne idite predaleko... Altenti!.... U pomoć, Cezare!... Udavit će me... jao... Miles!....

Kako je sada uzbuđeno odjeknuo njegov glas, kad je zaviknuo »Miles«. Tako je on okrstio Auroru zbog njezine čudne kape za kupanje, koja je zaista naličila na kapu rimskog vojnika. On bi je pozdravljao: Ave, miles Romane! A ona bi uzvraćala: Ave, Caesar, imporator!... I svi su im članovi društva govorili tako. Njemu naprosto »Cezar«, bez ikakvih titula, kao da pripada u familiju, a njoj, dabome, »Miles«. Čak i Ksenija. Samo ona, Mira, govorila mu je uvijek »gospodin doktor«. Nije mogla drukčije; trebala je neku distanciju...

On je Aurori govorio samo »Miles«, Branki »milostiva Branka«, ali njoj uvijek »milostiva gospođa«, bez imena. Očito je osjećao distanciju... Možda ga je čak i iritirala...

— Ne predaleko, Vanja!... Ovamo, Cezare!... Branka!... Miles!... k bovi!... Branka-a-a!..

Ah ta Branka! I Ona! Kako samo može biti takova? Njezina vlastita sestra!... Ona tako često zaboravlja, da je dama. Zar je nije stid? — Neki dan se opet ovamo vratila, pa kad je vidjela, da je sad Cezar u neku ruku član obitelji, vladala se pred njim sasvim sans gêne... upravo skandalozno! Pozvala ga je čak »na mejdan« — išla se rvati s njime! A kad ju je oborio dolje, onako crvena i zasopljena naprčila je nos i isplazila jezik, te mu je rekla: »Pa ženska i onako mora da bude slabija!«...

Preksinoć su opet razgovarali o ženidbi. Ona, Mira, draškala je Cezara, da bi mu prekrasno pristajala Aurora. Čini se, da mu to već »ide na nerve«, jer je bio vrlo nestrpljiv, i najednom je dosta reskim tonom rekao: »Ali, Miles je još toliki pupoljak, da je premlada za takvoga starog ženskara, kao što sam ja!«... Njoj su trideset i četiri godine, a njemu dvadest i tri!...

On očito ne može da oprosti Aurori, što ga vječno naziva ženskarom, aludirajući na one Madžarice, a donekle i na »frajlu«. Za dokaz navodi Miles Cezarov hod. Svi ženskari, tvrdi ona, stupaju tako sitnim korakom...

Branka je ovaj put dovela i Aljošu sa sobom. Kazala je Cezaru, da je Aljoša djevojka, a ne sin, ona bi mu ga dala za ženu. Da joj se oduži komplimentom, rekao je Cezar: »Onda bih ja najprije morao udvarati majci, da preko nje dođem u milost kćerke«. »Jest da na mami probate, hoće li kćerka što valjati!!«

Zar to nije strašno? Gotovo da se stidi, što joj je to sestra!... I otkad je ona prispjela, Cezar je malne neprekidno u njezinu društvu. Dabome, takve žene više privlače muškarce...

Mira se malo stresla, a zatim je ovila čvrsto ogrtač oko tijela, kao da je zima. Zatim se podbočila laktovima o koljena, a zubima je nervozno griskala stisnute šake. Naglo je disala... Ispod terase još su plivači bučili.

— Sa sedamnaest su je godina udali. Zašto je pošla za Vyskočila? Ni sama ne zna. Možda iz prkosa. Mnogi su je odgovarali, a najviše otac... Dobri tatica! Zašto sam ti prkosila?... Mama je željela tu udaju, jer svaka se mati veseli, da joj se kćerka uda. A njena je mama bila vječita »gardedama«, žrtva cijele obitelji. Koliko je noći mučno probdjela, »gardirajući« po plesovima i zabavama. Zaželjela si mira. Kad joj se kći uda, ići će ona na plesove i moći će drugima »gardirati.« I tako će se onda domoći mira i još će se ponositi udatom kćerkom. Glavno, da joj je našla čestitog i zdravog mladića za muža.

Ali ona je bolje poznavala njenu narav od oca. Ona je nikad nije tako nagovarala, da bi to sa svojih šesnaest ili sedamnaest godina primijetila. Znala je to čak i tako udesiti, da je njen prkos još i povećala...

Mira uzdahnu i uspravi gornje tijelo. Nervozno prijeđe rukom preko čela i lica... Zatim se zavali u naslonjač i zabaci nauznak glavu. Ruke je sklopila na krilu... Revija se bila kliznula na tle...

— Udali su je. Za čovjeka, koga je jedva i poznavala, a kako i može sedamnaestgodišnja djevojčica da pozna ljude?.. Veselila se, da će postati »dama«, samostalna i ozbiljna gospođa! Što je sve željela donijeti u brak, i što je sve od njega očekivala! Sve, što je u romanima čitala, sve, što je mala njena glavica u fantaziji stvorila... sve se to imalo oživotvoriti u braku!...

No Venci je nije shvaćao. Njemu je godila njezina briga i nježnost, ali je to smatrao tako naravnim — tâ to je ženina dužnost! — da se nije osjećao obvezanim bilo štogod za uzvrat dati. On je u život gledao »realno«, bavio se poslovima, brinuo se za materijalnu stranu u kući — i bio je uvjeren, da je svoju dužnost potpunoma izvršio i da je najbolji muž na svijetu...

A duša? — — —

Tu je bio potpuni jaz između njih. Zasjeklo joj se u sjećanje jedno veče, kad je sjela u naslonjač i uzela da mu čita iz Domjanićevih »Pjesama«, koje su upravo onda izašle:

Ja ljubim vedre noći, kad bijeli cvjeta glog,
a mjesečevo srebro na oštrom ršće trnu...

On je malo zijevao, premetao nogu s noge, a onda je dohvatio »Presu« i gledao negdje među zadnjim stranicama — valjda burzovne izvještaje

u »Economistu« —, a to ju je silno pozlijedilo... Zaklopila je naglo knjigu, otišla u drugu sobu, bacila se na krevet i zaplakala... On nije našao za vrijedno ni da pođe za njom, i da je zapita, što joj je... Šta više, njega je uvrijedilo, da ga je samo tako ostavila sama u sobi, ne rekavši mu ni riječi kod odlaska... Četrnaest dana nijesu razgovarali...

Tako je pukao jaz među njima. Sve su se više otuđivali jedno drugomu, i njihove su duše ostale dvije zatvorene knjige, od kojih je svaki samo svoju znao čitati — — —

Mira se strese, kao da su je srsi prošli, ustane i umota se u svoj ogrtač. Sunce se priklanjalo k zapadu. Žarilo se, i njegova se vatra razlijevala utapajući se u moru. Mira je čas dva gledala u daljinu u sunce, a onda se ogledala oko sebe. Oči su joj bile vlažne.

Kupališni su gostovi sve više dolazili na terasu. Neki su još zaostali na obali, a drugi su se šetali parkom. Većina je pošla u odaje, da se preobuče za večeru.

Mira se sagnu za revijom, koja je ležala na zemlji. Kod toga joj pogled padne na fino uvezanu knjigu, što se nalazila na jednom naslonjaču u blizini. Bila je to Apulejeva pripovijest o »Zlatnom magarcu«, koju joj je Cezar već pred par dana obećao posuditi. Segnu dakle i za njom, pa je skupa s revijom stavi pod pazuhu i pođe u svoju sobu.

(Nastavit će se.)

SLIČICE IZ ŽIVOTA

Napisala JOSIPA GLEMBAY

I.

POSLJEDNJI kupališni gosti Varaždinskih toplica okupili se lijepog jesenskog dana na maloj željezničkoj stanici. Prtljaga je predana, vozne karte su kupljene, a na crnoj ploči označeno je zakašnjenje. Toga radi srde se svi, izuzevši ono dvoje, mladi par, koji šeće ispred stanice. Njima je naime vrlo drago, što im je slučaj vrijeme do rastanka produljio za pola sata.

On i ona našli se u Varaždinskim toplicama, rado se gledali i izvrsno zabavljali. On je domaći, a ona iz Slavonije, pa se danas vraća kući. Za njena dvomjesečnog boravka u kupalištu često se činilo, kao da je kucnuo odlučni čas, u kojem će kocka pasti — oni se združiti —, ali eto svanuo i posljednji dan, a ta kocka ipak još nije bila pala.

Zar je to slučaj skrivio — ili sudbina nije dopustila. Tako se možda pitao on i sada gledajući je uozbiljen i žaleći, što je lijepo, bezbrižno vrijeme tako brzo prošlo.

Isto pitanje mučilo i nju, koja nervozno okreće lijepu kitu cvijeća, koju joj je on predao u znak opraštanja.

Pitala se tako i njena majka, koja je naumice sjela podalje na klupu, nadajući se još, da će on valjda u posljednji čas izreći one odlučne riječi, koje će nju, majku, napokon osloboditi od putovanja u kupališta, na koja se evo već treću godinu bila odlučila i silu novaca potrošila, a sve zato, da svoju kćerku negdje udomi.

Otegnuti zviždaj lokomotive — voz dolazi. Svi se užurbali. I ona prihvati svoju malu putnu torbicu, a desnicu pruži njemu.

— Sretan vam želim put, reče on srdačno naklonivši se uljudno majci i njoj.

— Zbogom... do viđenja, odvrati majka, gledajući ga pronicavo naglasivši posljednje dvije riječi.

— To bi me svakako usrećilo, odvrati on, ali, žalibože ne mogu predmnijevati, da ćemo se ikada još gdje vidjeti. Kako vam je poznato, moja me služba zove, da ostavim milu hrvatsku domovinu i da pođem preko mora u Ameriku.

— Ulaziti, ulaziti, opomenuo kondukter putnike. Majka i kći bile su posljednje, koje su ga poslušale i smjestivši svoje stvari u mreži nad sjedalima stale na otvoreni prozor vagona. Vlakovođa dao znak za odlazak. Voz krenuo, a on se otkrio i mahao šeširom pozdravljajući ih posljednji put.

Ona mu odzdravila malim rupčićem od čipaka. Blijedo svoje lice nagnula nad njegovu kitu cvijeća, na koju kanu dvije krupne suze iz njenih očiju.

Majka sjedne zlovoljno na meko sjedalo i protisne srdito kroz zube: — budi pametna, do godine bit ćemo valjda bolje sreće — a ovoga — zaboravi.

— Da majko — odvrati kći poslušno, a blijedoga joj lica nestalo s prozora...

Zbogom ostaj, djevo mila..., pjevuckao netko tiho do njega, koji je ostao na stanici i zurio za vozom. Obazrevši se ugleda vedre oči svoga prijatelja.

— Tako je, brate, reče — a sad tražimo dalje.

— To dakle još nije bila prava?

— Nipošto. — Dvadeset tisuća dinara to je za me premaleni uteg, nema ravnoteže, nasmije se on.

— Peterostruki najmanje, zar ne, bio bi istom pravi uteg?

— Naravno — i za to velim: Šteta, inače mogao bih je uistinu voljeti.

— Hm — to je zaista bila mila bubica.

— Pogodio si, samo nije zlatna bubica — i baš za to nijesam je smio pridržati, već morao dopustiti — da odleti.

II.

Smola je bilo već to, što je Mišo imao smolu biti sin oca, kojemu je pošteno doduše ali ipak fatalno prezime glasilo Smola. No što ta riječ znači u zlokobnom svom značenju, to je Mišu naučila poimati istom budućnost.

Mišino djetinstvo bilo vedro i sretno, tek pogdjekad ogorčavala mu njegovu slast po koja

MILENKO D. GJURIĆ: IZ CIKLUSA »RAD« PRIPRAVE ZA GRADNJU
(Originalni drvorez)

gorka kapljica. Da li iz nestašluka ili zlobe, pravo si nije bio toga svijestan, dobacili mu vršnjaci nadimak »Smolčić« i to s razloga, što je na primjer baš on bio onaj, koji se potepao i pao, kad su se igrali »hvatanja«. Pri skakanju preko grabe svi bi preskočili, samo Mišin skok bio prekratak. Videći ga onda u grabi, do koljena u vodi, kadšto i u blatu, nasmijali su mu se iz svega grla: o Smolčiću, Smolčiću!

Svaki put navrele mu suze na oči, ali zube bi stisnuo i šutio. Ma pravo vele, uviđa to i on...

Nadošlo vrijeme, i Mišo će u školu. Baš u tom odlučnom času života stigne ga smola, ne, puno više, prava nesreća... umrije mu dobra mati. Dan prije početka školske godine odnesoše je na vječni počinak. Sutra dan prebacio Mišo svoju školsku torbicu preko ramena, stao na kućni prag i gledao, kako se djeca žure u školu. One, koji tim putem idu prvi put, vode njihovi roditelji. Mišo se obazre i pogleda oca; ovaj je sjedio u sobi uza stol, podlaktio se i kao da je zaboravio na sve oko sebe — ćuti samo bol, koja mu srce cijepa.

— Oče, skoro će osam sati, plaho će Mišo.

— Pa ako će ... promuklim glasom odvrati otac.

— Moram u školu.

— Idi!

— Da oče, zadrhtao Mišin glas, i Mišo se uputi sam.

Došao je posljednji i morao sjesti na posljednje mjesto, u posljednju klupu. Smola ga dakle i opet bije... bije pri prvom koraku u život...

Vrijeme odmicalo. Mišo je bio marljiv, učio rado. Otac to vidio i zaželio, da Miši jednom bude bolje nego što je njemu. Radio je neumorno, samo da Mišo može u gimnaziju. Mišo žudio da postane liječnik, da uzmogne liječiti bolesne i pomoći svima, koji trpe. Da na visoku školu može poći, bila mu obećana i državna potpora, a dobio ju mjesto njega jedan od Mišinih drugova, koji ju je trošio samo na sitne svoje izdatke.

Čuvši to otac reče žalosno: Sinko, tvoja se želja sad ne može ostvariti.

— Ne može, uviđam i ja, ponovi Mišo, poći ću dakle za učitelja. I to je zvanje plemenito, podaje danomice prilike, da po djeci svome hrvatskom narodu koristim.

Polazeći tom životnom stazom, ne ću ti biti više dugo na teret. Dobri Bog dat će valjda, da mi moja smola ovaj put postane blagoslovom.

Marljivo i strpljivo prianjao Mišo, kad je dobio učiteljsko mjesto, k zvanju, za koje nije imao u sebi poziva, a ni ljubavi. U izvršivanju svoje dužnosti nije bio spretan, tako postane vremenom pravi učiteljski mučenik. Sve, što je činio i pokušavao, bila uzaludna muka, svako njegovo pregaranje ostalo bez uspjeha.

U kući, u kojoj se Mišo nastanio, u maloj sobici pod krovom stanovala je i marljiva mlada švelja, koja je od zore do mraka iglom radila i pri tom svom poslu vazda bila sama kao i Mišo.

Vidio to Mišo. Najprije oćutio samilost, onda zanimanje, a najposlije, kad su se lično upoznali, počeo djevojku štovati i zavoli je.

Jednoga dana rekao joj to i zaprosio je misleći, da će im složnim silama teret života biti lakši, sve nedaće snošljivije. Ona pođe za njega.

Isprva bilo uistinu obima ljepše, a to potrajalo sve dotle nizom godina, dok ona ne počne kašljucati, a bolest joj sve to jače život podgrizavati. Kad je proljetno sunce jedan dan zavirilo u Mišin skromni stan, odrazile se tople sunčane zrake na drvenu lijesu, u kojem je počivala njegova drugarica.

Mišo opet sam, a da mu nesreća bude još veća, zabrinuli ga i dugovi. Za nju učinio je sve... učinio je pače više nego je mogao... sve u nadi, da će joj moći povratiti zdravlje. Borio se kao utopljenik. Mislio, da sunce mora napokon doći i pred njegova vrata, ali sve, sve mu izmicalo... čak i ono, što je mislio, da već drži u ruci. Mišo postajao uslijed toga sve malodušniji, sve umorniji, a jedne noći zaklopi i on svoje oči zauvijek u mrzloj zapuštenoj sobici.

U tihom sprovodu iznesoše Mišin lijes na vječni počinak, a sahraniše ga do nje, za koju se sav istrošio.

A ona hrpica znanaca, koja je išla za lijesom, tvrdila u tihu razgovoru, sjećajući se njegovih nemilih doživljaja, da je taj dobri Mišo uistinu bio Smolčić.

III.

Došao prijatelj k prijatelju. Domaćin odmah opazio, da je pridošlica žalostan... i očajan. Sažalno ga stoga upita, što mu je, a ovaj to pitanje kao jedva dočekao. Bujica riječi navali mu na usta, a smisao kratak: — traži, da ga prijatelj izbavi iz novčane neprilike. Ne traži on gotov novac, već samo sitnicu, njegov potpis na mjenicu. Puka formalnost, potkrepljuje svojim poštenjem. Za tri mjeseca imat će stalno svotu, koju danas nema. Onda će smjesta namiriti dug, a time i prijatelja razriješiti od prividne obveze.

Domaćin, uzoran otac, gledao u duhu bijedu u domu prijateljevu. Vidio sitnu nejačad, koja će, ne pomogne li on, još danas ostati bez domaćeg ognjišta, a sjutra plačući tražiti uzalud od majke svoje — kruha.

Prikazala mu se i bijedna žena, kako po pustom domu skuplja preostale još ostatke negdašnjeg svog lijepog miraza, jer najvrednije oteše joj sve malo po malo vjerovnici. Vidi je, kako oklijeva ostaviti dosadašnje svoje zaklonište, jer ne zna, na koju stranu da krene.

Užasno — ako sve to priviđenje postane zbiljom. A on, on može svu tu bijedu ukloniti s dvije napisane riječi, sa svojim potpisom. Pomisli na svoju milu porodicu. Da nju takova nesreća snađe... i kako bi se on odužio onom, koji bi mu pomogao. Za to je njegovo isprva namršteno čelo postajalo sve vedrije, lice mu poprimi blagi izražaj, grudi širi sreća, što je kadar, da malom, prijateljskom uslugom tolike njih usreći. Bez daljega promišljavanja prihvati pero i potpiše mjenicu, koju je prijatelj metnuo pred njega na stol.

Čas poslije stisne pridošlica domaćinu zadovoljno ruku, zasipavajući ga zahvalom. Odlaziti na oko oklijeva... no domaćina ga sam goni, da ide.

— — — — — — — — — — — — — — —

Dani se ubrzo nizali u mjesece. Odonda domaćin svoga prijatelja doduše nije viđao, ali onaj dan, kojega je dospjela mjenica, pokuca na njegova

vrata — umjesto prijatelja, izaslanik gradske banke i uručio mu mjenicu, koju on kao jamac danas ima da isplati, jer njegov prijatelj, koji je tu mjenicu prije tri mjeseca unovčio, dobio je novac samo na temelju potpisa jamca, budući da on sam ne bi novac dobio, jer je banki poznat kao čovjek, koji svojih dugova ne plaća.

— Zar ja da platim ?! začudi se domaćin i doda, — ma to je dužnost moga prijatelja.

— Svakako, nasmije se izaslanik banke, možda bi on toj dužnosti i udovoljio, da je isti dan, kad je od banke primio novac, na kartama dobio i bar podvostručio, — ali sreća mu je kao obično okrenula leđa — on je izgubio sve do posljednjeg dinara.

— Kakve karte! Bolest u porodici ga je prisilila, da uzajmi na mjenicu — sam mi je rekao.

— To je lako moguće, mi u banci to bolje znamo. Potvrdit će vam to i gospodin Dobitić, komu smo na zahtjev vašega prijatelja, a u njegovoj prisutnosti svotu isplatili.

Domaćin udovolji svojoj dužnosti, a onda pohiti nevrijednom svom prijatelju. Ovaj se, saslušavši opravdani prikor isprva mrve smeo, a onda odvrati, kao dosjetivši se jedva : da, da, moguće da je bilo tako, ali danas se toga više ne sjećam. Uostalom, ako ti na uzvrat čim god mogu služiti — drage volje — samo od mene ne traži novaca ni kredita — jer toga nemam — a to je bio i onda pravi razlog moje male apelacije na tvoju dobrotu i kesu . .

MARIJA MAGDALENA

DRAMA U TRI ČINA S EPILOGOM

Napisao FRAN GALOVIĆ

(Nastavak)

Marcelo:
(razumio je neizrečenu riječ; naglo):

Ti lažeš! Imaš nekog drugoga,
I želiš, da ti više ne dođem!

Marija Magdalena:

Ja nemam nikog....

Marcelo:

Al ćeš imati!

Marija Magdalena:

To ne znam...

Marcelo:

Ne znaš! Misliš me odagnat,
Da više nikad — ! Ne! Ni pomisliti
Ja ne smijem, da ti ćeš —! Zašto onda
Zatravila si dušu, misli? Zašto
Sva mladost moja uršće tek za tobom?
I zašto —?
(Glas mu se uduši od srdžbe.)

Marija Magdalena:

Znadem sve. Razumijem te.
I možda sam te nekoć voljela,
I možda ti si bio jedini
Trak jasnog sunca, lijep, dobar, blag,
U pustoši, što padala je na me,
Al evo, sada — sve je drukčije...

Marcelo:

Zar misliš, da ću kao pseta ova,
Što nestadoše, i ja òtići?
A ti da onda ponosno se smiješ
I da se mome bolu raduješ? —
Ne! — Varaš se!

Marija Magdalena:

Učini, štogod hoćeš,
Al bit će tako!

Marcelo:
(trgne bodež):

Vidiš li taj nož!

Marija Magdalena:

Pa udri! Evo! — Ja se ne mičem. —
Što čekaš? — Udri! Zar se bojiš možda?

Marcelo:
(groznim šaptom):

I ti i on! — Razumiješ li? — Ja ću
Ma na kraj svieta proći!... Da je bog,
Ja u grud ću mu ovo gvožđe tisnut!
Al reci, je li lijep?

Marija Magdalena:

Ne vidjeh ga
I ne znam ga..

Marcelo:

Sad opet lažeš!

Marija Magdalena:

Ne.—
Da lažem, zar bih onda rekla sve? —
Ja sve ti kazah! — Danas ću ga vidjet...

Marcelo:

Već danas?

Marija Magdalena:
Jest!

Marcelo:
(grozničavo, naglo):
A ovu noć?

Marija Magdalena:
Ja ne znam.

Marcelo:
Na čijim ćeš je provest grudima?

Marija Magdalena:
Na grudma onog, što će danas doći!

Marcelo:
(muklo):
Ah!
(Stanka.)

Marija Magdalena:
Idi sada . . .

Marcelo:
Idem. Doći ću . . .
Još ovu noć . . . I nadaj se . . . Naoštrit
Ja svoj ću bodež . . .

Marija Magdalena:
Ako li se slomi?

Marcelo:
On probiti će oklop najtvrđi
Ko žarka iskra, što se s crnog neba
U olujnome biesu otkine
I para tamu, oblake i vihor,
Da negdje padne poput osvete.

Marija Magdalena:
(u nekoj prkosnoj obijesti):
Al da se ipak slomi bodež taj?

Marcelo:
(reskim šaptom):
O tvoju grud se ne će slomiti!
(Izađe naglo na desno.)

Marija Magdalena:
(ispruži ruku kao da ga želi zadržati, ali on je već nestao. — Ona se obazre po velikoj, mramornoj dvorani. Sama je. Sve je puno sunca i veselja, ali u njezinoj se duši diže neki nemirni val — kao prije oluje, i ona se nehotice uhvati rukama za prsa. Pođe prema trijemu, ali u taj čas zadršće zastor na lijevim vratima).

Prva dvorkinja
(odgrne zastor sasvim i pusti u dvoranu tri fariseja, pa ode natrag u odaju).

Prvi farisej:
Kroz tajna vrata uđosmo, da tkogod
Ne posumnja i da nas ne vidi,
Gdje u tvoj dom smo došli . . .

Marija Magdalena:
(stane pred njih u potpunoj ljepoti):
Ja sam spravna!

Drugi farisej:
(promatra je):
Da, lijepa si ko sunce! — Ponosna
Ko kraljica! — I ne će ti odoljet!

Treći farisej:
Svu raskoš prospi, da ga smamiš. — Mora
Pred licem puka sinut pobjeda,
Jer domala će glupa svjetina
I kraljem svojim prozvati ga.

Prvi farisej:
Eno,
Na magarici ušao je u grad.
I ljudi mnogi halje prostriješe,
A drugi režu granje, bacaju
Po putu! Viču! — Doskora će amo!

Drugi farisej:
(Mariji Magdaleni):
Ti ovdje čekaj, pa kad bude tuj
Nadomak dvoru tvome, siđi tada
I stani preda nj!

Treći farisej:
Ako l' ponikne,
To pobjeda je tvoja!

Prvi farisej:
Moramo
Da uklonimo toga čovjeka,
Jer ako budi mrtve, ne smije
Ni časka više bit među nama,
Ta, svi bi rekli, da je Mesija!

Drugi farisej:
(Mariji Magdaleni):
Izvrši djelo svoje, kako valja,
I kajati se ne ćeš!

Treći farisej:
Nagrada —

Marija Magdalena:
(prekine ga):
Zar nagrada? — A što ćete mi dati? —
Moj dom je prepun zlata i dragulja
I grimiza i mirisnoga ulja
I svega! — Ne. Ja ne ću nagrade!
Ja činim ovo samo radi sebe,
Da njega, što ga zovu Mesijom
Kraj svojeg loga gledam. — Otet ću ga
I svjetini i svima! — Bit će moj
I samo moj!

Prvi farisej:

Učini, kako znaš.
Tek da u hramu više ne bude,
Na vodama, u pustinjama, svuda,
I da ko danas ne slavi ga puk.

Drugi farisej:

Osudit bi ga trebalo i ubit!...

Marija Magdalena:

I ubit? Zašto?

MILENKO D. GJURIĆ: IZ CIKLUSA »RAD« GRADNJA PALAČE
(Drvorez)

Treći farisej:

Žao ti je?

Marija Magdalena:
(kao jeka):

Žao? —

Ko da mi nešto tajno govori,
Da on će donijet nepoznate slasti
U moju dušu...

Prvi farisej:

Ne slušaj te glase,
Jer lako bi te prevariti mogli...

Marija Magdalena:

Što dulje slušam jeku njihovu,
To pobjeda se žari silnije

Ko sunce ovo! — Jednim pogledom
Do u dno srca njegova ću doći
I tamo vidjet spasenje i ljubav
I ono, što sam zalud tražila
U stotinama žarkih očiju!

(Zatvorila je oči.)

Da, vidjeti i sve upoznati:
Mrak ponoći i zlato podnevno
I drhtat zore i smrt sutona!

(Izdaleka se čuje šum glasova kao bučanje mora. Gdjekoji poklik, zanesen vjetrom, razbira se jasnije, ali se domala izgubi opet u valu klicanja.)

Prvi farisej:

Čuj, dolaze!

Drugi farisej:

Poludjeli su svi!

Treći farisej:

Sad pođimo, da ne vide nas ovdje.

Prvi farisej:

(Mariji Magdaleni):

A ti —!

Marija Magdalena:

(nije otvorila očiju, samo je zadrhtala, kad su glasovi doletjeli u dvoranu):

Umukni! On to dolazi!

(Rasklopi vjeđe.)

Još uviek sunce! Slušaj... slušaj pjesmu!

Prvi farisej:

Ne snatri sada, nego dobro pazi
I gledaj!

Marija Magdalena:

Hoću!

Drugi farisej:

I ne promaši!

Marija Magdalena:

(još uvijek sluša one glasove):

Vas život moj u dozivu će silnom
Zavapit čežnjom posljednjom i prvom!

Prvi farisej:

Mi stajat ćemo vani, gledat ćemo,
Dok bljesne snaga tvojih zjenica...

Drugi farisej:

A onda valja narodu pokazat
Slaboću toga lažnog proroka,
Što smamiti ga može grješnica
Golotom svojih grudiju...

Treći farisej:

Nek tada
I dalje priča, nek čudesa pravi!
Al hajdmo!

Prvi farisej:

Već su blizu!

Drugi farisej:

(Mariji Magdaleni):

Pazi dobro!

(Sva trojica odu na desno i spuste za sobom zastor.)

Marija Magdalena:

(ostala je opet sama. Sva je opojena od onih glasova, zjenice joj gore, a usne dršću. Ruke se raširé odjedared u žudnji plamenoga zagrljaja. U tome grozničavom drhtaju okrene se prema trijemu, a tamo se pomolio nenadano lik njezina sluge).

Asur:

(zadihano):

O gospo!...

Marija Magdalena:

Šta je?

Asur:

Ne vidjeh još toga
U svome žiću nigda... Kao vali
Kad otkinu se vjetrom tjerani,
Pa streme, srću valjajuć se napried,
I ne može ih nitko sustaviti,
Već samo ruše, dižu se i rastu, —
Baš tako sada ulicama vrvi
Nepregledna i silna gomila
I kliče, vapi, maše granama:
»Hosana tebi, koji dolaziš
Međ' narod svoj u ime Gospodnje!
Hosana tebi na visinama!«

Marija Magdalena:

(pohiti na trijem):

Da l' već se vidi?

Asur:

Samo silni talas
Bjeline, granjaドšće u suncu,
Razaznati se ništa ne može!

Marija Magdalena:

Ti vidio si?

Asur:

Jesam. Lice mu je
Ko nebo jasno... Ušao je u grad...
Vas Jerusalem uzbuni se namah
Sve pitajući: »Tko je? Tko je došo?«
A narod reče: »To je prorok... Isus...
Iz Nazareta Galilèjskoga!«
I u hram nato uđe božiji,
Izagna sve, što kupovahu tamo,
Ispremeta im trpeze i klupe
I reče im: »U pismu stoji ovo:
Moj dom je kuća molitve, a vi
Načinili ste spilju hajdučku!« —
I hromi, sliepi k njemu dođoše
I iscieli ih!...

(Nastavit će se.)

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

RODAJETE dakle zemlju ?

— Da. Govorio sam o tom s tri Francuza, koji su prošlog mjeseca došli u Mistook. Valjda ćemo se pogoditi.

— Ima li tamo, gdje ste vi, Kanađana? Govori li se tamo francuski?

— Tamo, gdje sam bio najprije, u Državi Maine, bilo je više Kanađana nego li Amerikanaca i Iraca, i sve govori francuski. Ali tamo, gdje sam sada, u Državi Massachusseto, ima ih manje. Ima ipak nekoliko obitelji. Večerom se ide na posijelo...

— Samuel je neko vrijeme mislio ići na Zapad, reče mati Chapdelaine, ali ja ne bih nikako bila pristala. Sred naroda, koji samo engleski govori, ja bih bila nesretna sav svoj vijek. Ja sam mu uvijek govorila: »Samuel, Kanađanima je još najljepše među Kanađanima«.

Kad francuski Kanađani govore o sebi, oni uvijek vele naprosto: »Kanađani«. A svim ostalim rasama, koje poslije njih napučiše zemlju do Tihog Oceana, ostaviše, kad o njima govore, njihova narodna imena: Englezi, Irci, Poljaci, Rusi, ne dopuštajući ni jednog časa, da bi njihova djeca, ma bila baš i u toj zemlji rođena, mogla jednako za sebe tražiti ime »Kanađani«. Taj oni naslov zadržavaju za se posve naravno i ne misleći nanijeti kome uvredu, zbog svog junačkog prvenstva po vremenu.

— A je li to veliko mjesto, gdje ste vi?

— Devedeset tisuća, reče Lorenzo kao čedno.

— Devedeset tisuća. Više nego Québec!

— Da. A vozom ima samo uru do Bostona. A to, to je zbilja veliko mjesto.

Onda im stane pričati o velikim amerikanskim gradovima i njihovu sjaju, o obilnom i lakom životu, što ga vode masno plaćeni radnici.

Svi su ga slušali šutke. U pravokutniku, što ga sačinjavahu otvorena vrata, zadnje se grimiznocrvene boje neba gubile u bljeđe nianse, kojima se nejasna masa šume činila golemom crnom pozadinom. Komarci nahrupiše u tako brojnim četama, da je njihovo zvrndanje sačinjavalo buku, golemu duboku notu, koja ispunjaše proplanak poput kakova mukanja.

— Telesfor, naloži otac Chapdelaine, priredi nam »boukane«-u... Uzmi stari kotao.

Telesfor uzme kotao, čije se dno već počelo rastavljati, metne u nj zemlju, napuni ga suhom strugotinom i grančicama, koje zapali. Kad se vatra razbukti do jasna plamena, povrati se s naručajem trava i lišća, i time prekrije taj plamen. Podiže se stup opora dima, koji vjetar potjera u kuću, i koji razagna bezbrojne komarce, koji se uzvrpoljiše. Napokon odahnuše malo i mogoše da se užiju malo mira, da prekinu boj s njima.

Zadnji se komarac sjede na lice male Alme-Rose. Ozbiljna glasa ona recitova sakramentalne riječi:

— Muho, đavolska muho, moj nos nije javni trg!

Nato hitro zgnječi životinjicu jednim udarcem. Boucane ulažaše kroz vrata u krivudastu stupu. Pošto uđe u kuću, gdje je više nije tjerao vjetar, ona se nadimaše i razastiraše širom u tankim oblacima. Zidovi se kao izgubiše i kao udaljiše. I grupa ljudi, koja je sjedjela između vratiju i peći, svede se na krug smeđih lica, koja su kao visjela u bijelom dimu.

— Pozdrav svi! začu se jedan jasni glas.

I François Paradis iskrsne iz tog oblačja i pojavi se na pragu.

Marija čekaše njegov dolazak već više sedmica. Pol sata pred time, kad začu neke korake pred vratima, krv joj udari u slijepočnice, pa ipak je i sada nazočnost onoga, koga ona iščekivaše, trgne poput dirljiva iznenađenja.

— No, ponudi svoju stolicu, Da' Bé! uskliknu mati Chapdelaine.

Četiri posjetioca, koji stigoše s tri razne strane, sabraše se kod nje: ta je misao dostajala, da je ispuni veselim uzbuđenjem. Doista će to biti važno posijelo.

— Ha, ti što uvijek veliš, da smo kao izgubljeni u šumi i da nigda nikoga ne vidimo. Brojimo samo jedanaest odraslih lica.

Sve stolice kuće bijahu zaposjednute. Ezdra, Tit' Bé i Eutrope Gagnon zapremiše klupu, otac Chapdelaine sjeđaše na prevrnutom stolcu, a Telesfor i Alma-Rose na pragu nadzirahu vatru u vedru, koja se sveđer dimila.

— Gledajte, poviče Efrem Surprenant, koliko je tu momaka, a samo jedna djevojka!

Pobrojiše momke. Tri sina Chapdelaine, Eutrope Gagnon, Lorenzo Surprenant i François Paradis. A djevojka... Svi se pogledi skrenuše na Mariju, koja se lagano nasmije i zbunjena ponikne očima.

— Jesi li dobro putovao, François?

On je išao uz rijeku sa strancima, koji su išli da kupe koža u divljaka, razjasni otac Chapdelaine.

I on formalno predstavi ostalim posjetnicima François Paradisa, sina François Paradisa iz Saint-Michel-de-Mistassini.

Eutrope Gagnon poznavaše ga po imenu. Efrem Surprenant bijaše poznavao njegova oca: te bijaše velik čovjek, još veći od njega, i snage, da takve nema. Preostajaše samo, da se protumači nazočnost Lorenza Surprenanta, koji dolažaše iz Udruženih Država, i sve bijaše tada u redu.

Jesam li dobro putovao? odvrati François. Ne baš odviše. Jedan od Belgijanaca je dobio groznicu i gotovo umro. Zatim je bilo već odmaklo doba, mnoge divljačke obitelji bjehu već sašle u Sainte-Anne-de-Chicontimi i nije ih se moglo vidjeti. I napokon su prevrnuli jedan čamac silazeći preko jedne bujice i mi smo bili u trista muka, da polovimo kože ne računajući, da se jedan »boss« gotovo utopio, onaj, koji je imao groznicu. Ne, cijelim putem nije bilo sreće. Ipak smo se evo vratili, i tako smo svejedno odvalili jedan »job«.

Jednom kretnjom on izrazi, da je obavio svoj posao, primio svoju plaću, i da mu je malo stalo do eventualnog dobitka ili gubitka.

— Tako smo svejedno odvalili jedan »job«, opetova polagano. Belgijanci se žurili natrag u Peribonku, da onamo stignu sjutra u nedjelju. Ali budući da je s njima ostao jedan drugi čovjek iz našega kraja, ja sam ih ostavio, neka siđu sami, pa sam evo došao, da bdijem kod vas. Lijepo je to opet bdjeti kod kuće!

Njegov je pogled zadovoljno bludio siromašnom sobom, punom dima, i ljudima, koji ga okruživahu. Među svim tim smeđim licima, pocrnjelim zrakom i suncem, njegovo lice bijaše najvećma smeđe i najvećma pocrnjelo. Njegova odjeća bijaše veoma poderana. Jedan kraj njegova rastrgana vunena prsluka padaše mu na pleća. Indijanske čizme zamjenjivahu njegove proljetne čizme. Činilo se, da je sa sobom donio nešto od one divlje naravi »uz gornje rijeke«, gdje se Indijanci i velike životinje zabušiše kao u sigurno zaklonište. I Marija, koju je njen život činio nesposobnom da razumije ljepotu te prirode, baš jer joj bijaše tako blizu, ipak osjećaše, da se nešto magično javilo i opajalo je svojim ljubavnim sokovima.

Ezdra pođe po karte blijedocrvena naleđa, oderane na uglovima, među kojima se crvena dama bijaše izgubila i bila je nadomještena jednim pravokutnikom od živo crvena kartona s vrlo jasnim napisom »dama crvena«.

Stadoše igrati četiri-sedam. Oba Surprenanta, stric i nećak, imali su za drugove u igri mater odnosno Mariju Chapdelaine. Iza svake bi partije onaj par, koji je bio potučen, ostavio stol, i ustupio svoje mjesto drugoj dvojici igrača. Noć se već bijaše posve spustila. Kroz otvoren prozor uđe nekoliko muha i prošeta kućom uz svoju razdražljivu glazbu i ubode.

— Telesfor! zaviče Ezdra, pripazi na »boucane«, evo opet ulaze muhe.

Nekoliko časaka zatim i opet dim ispunjaše kuću, taman i gotovo zagušljiv, ali ga zato svi prihvatiše s veseljem. Posijelo se nastavi svojim tihim tijekom. Igrati jednu uru na karte, izmijeniti nekoliko riječi s posjetiocima, koji donose novosti iz velikog svijeta, to se još evo zove užitak u zemlji Québec.

Između pojedinih partija Lorenzo Surprenant zabavljaše Mariju svojim životom i svojim putovanjima ili je opet ispitivaše o njenu životu. Nije on doduše htio da se gradi preuzetnim i superionim, pa opet se ona osjeća zbunjena, što ima tako malo da kaže, i odgovaraše nekako posramljeno.

Ostali razgovarahu jedni s drugima ili promatrahu igrače. Mati Chapdelaine govoraše opet o bezbrojnim posijelima u Saint-Gédéonu za svog djevojaštva i s očitim užitkom ona promatraše tri strana mlada čovjeka jednoga za drugim. Ali Marija bi sjela k stolu, miješala karte, zatim se vratila da sjedne na koji prazan stolac kraj otvorenih vratiju, i gotovo nikad nije gledala oko sebe. Lorenzo Surprenant bijaše uvijek uz nju i razgovaraše s njom. Ona osjećaše i poglede Eutropea Gagnona, kako često polaze do nje s običnim izrazom strpljiva vrebanja. A s druge strane vratiju ona znadijaše da sjeđaše naprijed pognut François Paradis, prislonivši lakte na koljena, nijem, u licu crven od sunca, i neustrašiva oka.

— Marija nije večeras raspoložena, reče mati Chapdelaine, da je tobože ispriča. Nije vikla posijelima, vidite . . .

O da je mati znala ! . . .

Na četiri stotine milja odavle, uz gornje rijeke, oni divljaci, koji umakoše misionarima i trgovcima, bijahu čučali oko vatre čempresa pred svojim šatorima, i pogled im putovaše svijetom još punim za njih kao u prve dane tajnih, otajstvenih sila: tu bijaše div Wendigo, koji brani lov na svom zemljištu ; zlotvorni ili ljekoviti napici, koje znadu pripraviti od lišća i korjenja stari ljudi puni iskustva; sva ljestvica čarolija i vračarija. I evo gdje također na grančici bijelog cvijeta, na jedan dan daljine od »voza«, u kući od drva, koju napunjaše opora »boucane«, jedna silovita čarna sila lebđaše u dimu i kićaše neponjatnjom draži u očima sviju mladih ljudi jednu lijepu priprostu djevojku, koja poniknuta pogleda gledaše u zemlju.

(Nastavit će se.)

STJENJKA RAZIN I MATIJA GUBEC

Napisao IVO BARBAR

RUSIJA je zemlja nepregledna, ravna i neprohodna. Ruska je ravnica zbog svoje veličine neosvojiva kao da je utvrđena prirodnim i umjetnim utvrdama. U Rusiji je sve u velikim dimenzijama. Rusko more ne može svaki vjetrić uzburkati. Ruski dub ne samo da ne pada od jednog udarca, već ga ni ne ćuti. A ipak ako se koja divlja zvijerka s kulturnog zapada uhvati za koju granu toga duba, pa je prodrma, već se telali po svijetu o propasti Rusije.

Pod konac 1918. godine putujem iz Moskve u Petrograd sa svojim šefom i prijateljem Nikolajem A. Semjonovim. Na nikolajevskoj stanici nam govore: Nema smisla ići u Petrograd, već ga Nijemci bombardiraju. Nikolaj će manuti rukom: Neka pucaju. I drugi su pucali na nas, pa svejedno.

MILENKO D. GJURIĆ: IZ CIKLUSA »RAD« ISTOVARIVANJE UGLJA
(Originalni drvorez)

Treba znati, da ni u ratno doba ne niču glasine kao u revolucijonarno. Svakog pola sata čuješ vijest ne znaš je li krupnija ili sigurnija: bijeg Trockog, umorstvo Lenjina, pojavljenje cara, ustanak naroda, itd. A Rusu je sve to »njičevo«.

Kolos ruski ne da se ni ganuti, a kamoli uništiti. Malo se strese ili okrene na drugu stranu, da još bolje zaspe, ako ga puste na miru domaći i strani zareznici.

Mi amo u Evropi govorimo o nesposobnosti i trulosti Rusije, o revoluciji, o intervenciji Čeha, Francuza, Talijana, dobrovoljaca, Grka i dr., o gladi itd.

Jedina je Rusija zemlja, koja si može priuštiti i gubitak rata i češku bratsku pomoć i nepriznanje sa strane naše države i svega svijeta. Rusiji je to »vsjo ravno«.

Samo se Rus može bratimiti i baciti oružje, da se zagrli s onim, koji je čas prije nišanio na njega.

Gorki kaže, da Rus ima dvije duše: dobru i zlu. Svi smo mi smjesa dobra i zla, samo je ta razlika, da je Rus i u dobru i u zlu mnogo veći od nas. Mi smo sitničavi, sebični, tjesnogrudni, osvetljivi, nakratko nasađeni itd.

Na Rusu se odrazila njegova zemlja, a na nama naša. Odgoj i kultura može nas doduše donekle izmijeniti, ali ekonomske i društvene prilike već više djeluju.

Carizam je zarobio Rusiju, on je uzrok revolucijonarnosti ruske, koja je dokaz, da se Rusiju niti iznutra ne da pokoriti.

Ruski kmetovi (»bjednota«, »golydjba«) bježe od svojih gospodara iz Velikorusije na Dnjepar, Kubanj, nepregledne ukrajinske stepe. Razvijaju tamo novi slobodni, borbeni i oslobodilački život. Osnivaju na Dnjepru svoje »koše«. Imaju vrlo interesantni i napredni ustav, makar je kozaku zabranjeno ženiti se ili dovesti ženu u »koš«. Ko ne će ili ne može izdržati disciplinu, može uvijek otići. Nisu se oni borili i tukli zbog robljenja, već zbog slave i junaštva. U tom je i uzrok, što se kozak mora odreći žene. Junak i žena ne može biti zajedno.

Ljubili su pjesmu, ples (gopak), vino.

Tukli su se najviše s Turcima sad u korist Poljaka, sad u korist ruskog cara. Znali su ustati i protiv ovima, ako bi se jedni ili drugi ponijeli prema njima kao gospodari ili ako bi im htjeli ograničiti slobodu bilo na koji način.

Ti veseli i junački borci ne mogoše na Ukrajini udariti temelje državi i zbog toga, što su ruski, poljski i tursko-tatarski puti vodili kroz tu bogatu zemlju.

Kozaci su bili strah i trepet Turcima i Tatarima. Oni su se znali na svojim brzim šajkama sa Dnjepra spustiti sve do obale Male Azije. Nekoliko su puta i sam Carigrad popalili i porobili.

U ukrajinskom narodu i sada struji krv Zaporožaca. U svoj Rusiji zadnjih godina nije bilo više buna i ustanaka nego li na Ukrajini.

Brat Stjenjke Razina htjede, kad je dobru službu učinio ruskom caru, vratiti se natrag na svoju »viljnu Ukrajinu«, ali car je drukčije shvaćao položaj i dužnost kozačkog hetmana. On je morao slušati zapovijedi careve. Kad to nije htio, dade ga car pogubiti.

I najzad su carevi uspjeli, da od kozaka učine svoje policajce i bič ruskog naroda. Kontrarevolucijonarci također nađoše više oslona kod kozaka nego li boljševici, jer boljševizam traži od svojih pristalica i podanika više nego pustolovan i nekulturan život.

Kako je na Ukrajini bilo »golydjbe« sve više i više, koja je utekla ispod vlasti moskovskog cara i njegovih boljara, a i smaknuće atamana Razina pospješi sve kasnije događaje.

Izabraše za nasljednika pokojnog atamana brata mu Stjenjku. To je bilo 1667. godine. Stjenjka se rodio u Čerkesku na Crnom moru.

U bojevima s Perzijancima porobio je mnogo njihovih gradova na obalama Kaspijskoga mora i opskrbio se njihovim boljim lađama.

U tim je bojevima ugrabio i lijepu perzijsku princesu, o kojoj pjeva i ona narodna ruska pjesma, što je i kod nas već raširena. Kad se Stjenjka na svojim lakim šajkama vozikao po Volgi i stao se više baviti princesom nego li vojevanjem, družba mu je prigovorila, da je postao ženskar. On taj prigovor nije mogao podnijeti, zgrabi svoju dragu princesu i daruje je »matuški Volgi«.

Stjenjka sad nastavi osvajati gradove i oslobađati sirotinju. Zavladao je cijelim Podvolžjem do Njižnjeg Novgoroda. Osvojio je mnoge gradove: Caricin, Astrahanj i t. d.

Radni ga je narod svuda dočekivao kao osloboditelja i priključivao se njegovoj vojsci. Dvorjanima i pomješčicima bio je jao i pomagaj. S njima je znao obračunavati na poseban način.

Nije on osvajao samo onako bez plana i priprava. On je po svoj Rusiji razaslao svoje agitatore i agente, koji su pripravili njegov dolazak i najavili kmetovima i sirotinji, da je blizu dan slobode.

Pod gradom Simbirskom razbiju plemstvo i gospoda njegovu vojsku. Njegova moć i slava potraja dakle do godine 1671.

Kad su vodili njega i njegova drugog brata, slabića Frolina, u Moskvu, tješio je Stjenjka svog brata, kako će ga u Moskvi dočekati i počastiti upravo carski. Međutim pred Moskvom njega preodješe u prnje i posuše pozderom. Staviše ga na sve moguće muke, ali on od sebe glasa ne dade. Stavljahu ga na vatru, šibahu ga, žegahu usijanim željezom i t. d. Kažu, da je najstrašnija muka, kad na izbrijano tjeme kaplje kap po kap mrzle vode. Stjenjka je i to podnio mirno. Kad njegov brat nije mogao to gledati i kad se stao kajati, i zvati ga, Stjenjka mu dobaci: »Muči, pseto!« Poslije ovih muka pred smaknućem pomoli se Bogu i mnogobrojni narod zamoli za oproštenje.

Stjenjka Razina pogubiše 16. lipnja 1671. godine.

Povijest kaže, da su se tako ruska gospoda i plemstvo strašno osvetili ruskom narodu za usta-

nak. Smakoše 100.000 ljudi. Po ondašnjem računu jedva je tih 100.000 mužika vrijedilo koliko i najzadnji plemić. Danas smo napredniji. U Americi ljude pretvaraju u dolare, t. j. izračunaju, koliko bi dolara zaradili kakvom kralju čelika. Kod nas je vrijednost čovjeka prema stranačkoj pripadnosti.

Naš je Matija Gubec za tadašnje naše prilike velika pojava, ali u poredbi s Razinom on zaostaje, jer nije imao niti mogao imati nikavih većih uspjeha. Stjenjkina je buna ruska, velika, a Gubčeva mala, jer je u Hrvatskoj. U Matiji kako ga mi zamišljamo, nema ništa pustolovno i ništa krvoločno. On hoće neki viši, bolji život, koji bi odmah nastupio, čim se makne ono nekoliko zlih ljudi. On nije vidio, da su jednako zli i oni, koji se proti zlima bore. Matija je tek donekle bio organizator, ali političar slab. Ta Hrvat je! On je bio protest proti nepravdi i žrtva za spas čovječanstva.

Tko hoće spasti čovječanstvo žrtvovanjem sebe, taj je na krivu putu.

Stjenjka Razin nije žrtva, niti je oko njegove glave kakva mučenička aureola. On je u borbi pobijeđen i ubijen. O njemu se pjeva danas već i izvan Rusije. Ruski ga je narod ovjekovječio u svojoj pjesmi, kao što smo i mi ovjekovječili Kraljevića Marka i tolike druge, koji nijesu Matiji Gubcu ni moralno ni idejno dorasli. Narod dakle sasvim drugačije cijeni i plaća svoje junake. Njemu se prije svidi kakav pustolov. Što je poslije poraza Stjenjkina poginulo 100.000 ljudi, ili što su hrvatski plemići vješali seljake na drveće i Gubca raščetverili i psima bacili, to kao da se naroda ni ne tiče. Ta to nije vrijedno ni toliko, da se pjeva o tom!

Nije li nama svima, gospodi i seljacima, već izblijedila uspomena na prošli rat i njegove strahote? Mi ne bismo imali ništa proti tome, da bukne sutra novi rat, samo ako mi ne ćemo ići u nj.

Narod niti uvijek osuđuje za neuspjeh i prevaru niti ga je briga za zaslužne ljude. On da ne treba pjesme, pripovijetke i kakve god uspomene, i da nema sposobnosti, da mu se može mnogo toga narinuti i sugerirati, on ne bi trebao niti bi mario za kakve junake i mučenike.

Ruski je narod zapamtio i opjevao Stjenjka Razina, ali inteligencija, književnici i umjetnici gledaju u njemu razbojnika, koji nije dostojan njihova pera. Stjenjku nije literarno obradio nijedan bolji ruski pisac, makar je Stjenjkin život za roman ili epos kao stvoren. Stjenjkinu je bunu obradio neki neznatniji pisac i u najnovije vrijeme napisao je futurista Kamenskij dramu »Stjenjka Razin«, koja se 1918. godine davala u Moskvi.

Matiju Gubca narod gotovo zaboravlja, ali književnici i istorici iz ono malo istorijskih podataka stvoriše velika i simpatična mučenika za pravednu stvar. — Šenoa, Bogović i drugi obrađuju seljačku bunu. — Rus Petrovski prevodi Bogovićevu dramu »Matija Gubec« na ruski jezik.

Matija će Gubec doći u red onih muževa sviju naroda, koji živješe i umriješe samo zato, da rastjeraju tamu barbarluka, zaostalosti, divljaštva i nasilja i da prokrče put k napretku i onima najzapostavljenijima, jer su i oni stvoreni na sliku i priliku Božju. Kad bi pobornici za napredak i revolucijonarci očekivali i tražili priznanje i nagradu za svoj rad i za svoje ideje, onda bi ih malo bilo, koji bi se žrtvovali, jer mnogi ne dobije priznanja ni poslije smrti. Iskreni borci proti zlima i zlu vrše svoj poziv bez obzira, hoće li im tko pljeskati ili ih nagraditi novcem i mandatom. Njegov je rad njegova unutarnja potreba. On radi i onda, kad će više škoditi i sebi i drugima. Ako ga razumiju i pođu za njim oni, za koje se on izlaže i radi, onda je on uspio. To se doduše rijetko događa, jer su mase kao djeca: — vole, da ih se vara.

RATNI DOJMOVI

Napisao VIKTOR KRALJ

(Nastavak)

I.

KOD DOBRE NOĆI.

AŠA tako zvana »leteća brigada« nalazila se još uvijek u pričuvi kao armijska rezerva. Zvali su je tako zato, jer je u zadnja tri mjeseca, ožujak, travanj i svibanj ratne godine 1916. bila tako reći obletjela čitavu frontu od Bučača do Černovica. Na sreću nije ulazila u borbu, iako bijaše za tu svrhu određena, jer bi većinom s korskim rezervama ispravili koje opasno mjesto (Zaleščiki, Toporovac) prije, nego bi mi stigli onamo. Međutim imade poslovica, koja se na nama do zadnjega slova obistinila: Vrč tako dugo ide na bunar, dok se ne razbije.

Lijepo li nam bijaše u pričuvi! Dobro su nas hranili i pojili, upravo kao i onoga, koji je osuđen na smrt, hraneći ga do mile volje i pojeći dan dva prije izvršenja kazne. Jedino su nam nepoćudne bile vježbe, koje su imale našu već godinama ste-

čenu ratnu vještinu potpuno dotjerati i usavršiti. Ali što znači ovakva ratna igra, kad ju isporediš s pravom ozbiljnom ratnom borbom?! Zato su se iza fronte upriličavale vježbe, na kojima se oštro pucalo, da se oni, koji istom dođoše na frontu, priuče na zviždanje i eksploziju. Dakako da ovakve vježbe rijetko prolažahu bez žrtava, i to posve ozbiljnih. Tako je na primjer mladi časnik J. jedne osječke pukovnije izgubio prigodom ovakve vježbe nogu, što jadnik nikad zaboraviti nije mogao tužeći se: »Da sam je barem u bici izgubio, kad je već tako moralo biti . . .!« Međutim su takve vježbe pružale sasvim lijep užitak onoj gospodi, koja nijesu imala »prilike«, da sudjeluju u pravim pravcatim bojevima.

Sva ta gospoda od divizijskih, korskih i sličnih zapovjedništava bila su kod satnije omražena, tako te ih obično nazivasmo »etapnim gnjavatorima«, dok se mnogo pjevala pjesma rugalica prema jednom njemačkom napjevu:

»Dođi na moj izvidnički postav, u moj raj,
Tu da motriš kano u snu neviđeni kraj!
Da vidiš, gdje se silna mnoštva kolju,
I sanjaš o Terezijinom ord'nu
I kao junak vičeš: Napred!
— — — u telefonu —.«

Jedva će biti još inštitucije, u kojoj bi bilo više besvijesne discipline, nego što je ima kod vojske, pogotovu vojske, u kojoj vlada apsolutistički duh i slijepa pokornost. I upravo toj slijepoj pokornosti, koja ne dolazi ni od uvjerenja ni od odanosti, već od pukog straha, treba u najviše slučajeva zahvaliti uspjeh u vojnim pothvatima. I patriotizam kao i ratno oduševljenje, koje od tog patriotizma dolazi, može tu i tamo nešto da znači, pogotovu na takvim mjestima, koja se nalaze izvan dohvata topovskog zrna, ali tamo, gdje se radi o biti i ne biti, o životu i smrti, tamo patriotizam i ratno oduševljenje upravo iščezavaju pred disciplinom, tom majkom svakog poretka.

Svakako treba razlikovati disciplinu, koja proizlazi iz potpunog shvaćanja, od one, koja se osniva na slijepoj pokornosti. Disciplina, koja proizlazi iz potpunog shvaćanja, jedina je dostojna čovjeka, jer ona jedina doista zbližava i veže ljude između sebe, dok disciplina sazdana na slijepoj pokornosti ljude u duševnom smislu otuđuje i odbija vežući ih tek fiziološki za neku čisto materijalističku svrhu kao one radnike, koji jedan drugomu dodaju crijep i ciglu ne vodeći računa o svrsi njihovoj. I takva je disciplina upravo tako nedostojna čovjeka — ako se uopće može u prirodi nedostojno lučiti od dostojnoga — kao što je nedostojno prema ljudskom shvaćanju ubijati. I baš ta za čovjeka nedostojna disciplina bezuvjetno je potrebna tamo, gdje nema mjesta onom ljudskom shvaćanju, koje je jedino dostojno kulturna čovjeka, naime u ratu. Budući pak da je čovjek upravo tako podvržen prirodnim zakonima kao i svako drugo biće, jasno je, da je i njegov život uvjetovan borbom kao i život drugih bića, koje nazivamo životinjama. Zec se hrani travom, zečetninom vuk, a vuka progoni čovjek. A tko može progoniti čovjeka, koji osim fizičkih sposobnosti posjeduje još i duševne? Tko drugi već njemu ravni čovjek! Čovjek se doduše ne hrani čovjekom, on se već odavna emancipirao od kanibalstva, ali se on zato koristi tečevinama drugih otimljući im žitorodna polja, bogate rudnike, i drugo, sileći ih, da za njega rade time, što im nameće danak itd. I kadgod bi se slabiji usprotivili jačima, ovi bi ih tako dugo bili i ubijali, dok se ne bi pokorili. Pa budući da nema više takvih vukova, kojih bi se čovjek morao bojati, morao je čovjek postati čovjeku vuk, kako su to već Rimljani govorili. Prema tome je zališno svako moralizovanje u tom smislu, budući da ni priroda ne poznaje morala; a maksima, koju su najveći osnivači religijâ postavljali kao temelj svojim naukama: »Ne čini drugomu ono, što ne ćeš, da drugi tebi čini!«, tek je kap u silnom moru misli i čuvstava, koji razapinju čovječju dušu. To jest čovjek je rob tih misli i čuvstava, a nipošto ne slobodno biće, koje svojom vlastitom voljom odlučuje. Zato možemo punim pravom ustvrditi, da je disciplina sazdana na slijepoj pokornosti zato nedostojna čovjeka, jer mu je neshvatljiva (kad na primjer mora žrtvovati svoj život, ili kad mora ubiti nekoga, koji mu nikad ništa na žao učinio nije), a nipošto ne zato, jer ne dolazi od njegove slobodne volje, koja je tek prividne naravi. Poznato je, da su osnivači crvene armije u sovjetskoj Rusiji morali odustati od discipline na temelju potpunog shvaćanja i vratiti se k disciplini slijepe pokornosti. Tako je od vajkada bilo, tako će i ostati, jer kad bi vojnici razumno htjeli postupati u ratu, rijetko bi kada žrtvovali svoj život, a još manje bi ubijali ljude, koji im nijesu ništa na žao učinili. Kaže se, da je Fridrik veliki znao govoriti pred svojim generalima: »Kad bi moji vojnici stali misliti, svi bi se vratili kućama svojim«. Zato je smiješno, kad netko tvrdi, da se vojnici s oduševljenjem bore za ovu ili onu ideju. Oni se bore, jer se moraju boriti, jer im prijeti kazna, ako bi uskratili pokornost.

I u nas vladaše disciplina slijepe pokornosti. Tu se nikad nije pitalo »zašto?«, ili predlagalo, ili tvrdilo, da je nešto bolje ili gore, a još manje dokazivalo, već se slijepo pokoravalo. Najstariji bijaše

vazda i najpametniji. A to bijaše za nas mlađe dobro, jer nijesmo trebali preuzimati nikave odgovornosti.

Vrijeme nam prolažaše u pričuvi vrlo brzo. Nedjeljom dobivasmo odsustvo za Černovice, taj bukovinski Betlehem. Grad taj leži naime povisoko na obroncima Karpata, pa kad ga gledaš sa Sadagore, osobito noću, kad je bezbroj prozora rasvijetljeno redajući se većma u visinu već u duljinu, nehotice se sjetiš štalice s malim Betlehemom pod božićnim drvcem. Voljeli smo mi taj naš Betlehem, čiji stanovnici bijahu dobrim dijelom njemačke narodnosti. Voljeli smo ga već radi njegove čistoće, koja je još uvijek tamo vladala, iako je rat već dvije godine trajao, a voljeli smo ga i zato, što smo mogli tu i tamo posjetiti koju kavanu, čitali novine, vidjeti građanskog svijeta i pozabaviti se uz čašu vina u kojoj gostionici. Dakako od satnije mogaše

MILENKO D. GJURIĆ: IZ CIKLUSA »RAD« POPRAVLJAČI TRAMWAYSKE PRUGE
(Bakrorez)

tek neznatan broj ići onamo, no svaki onaj, koji bi dobio propusnicu, poveo bi sa sobom puna kola drugova. A to se obzirom na žandarmeriju, koja je stajala na razorenom željeznom mostu preko Pruta, uvijek mogaše mirne duše poduzimati, jer je za čitava jedna kola dostojala i jedna propusnica. Vraćalo se dakako protupropisno noću, i to u najboljem raspoloženju, bio časnik, bio momak.

No i ovi lijepi dani, što smo ih provodili u pričuvi, prođoše upravo neopazice. Već koncem mjeseca svibnja opažalo se neko neobično živo gibanje iza ruske fronte. Djelatnost aeroplana pojačala se, i s naše i ruske strane. Ruski nas aeroplani često posjećivahu bacajući na nas bombe. Učestahu zračne bitke. S različitih dijelova fronte dolažahu sve to češće sve to ozbiljnije vijesti, koje se uglavnom podudarahu, naime da Rusi koncentriraju svoje sile između Dobre Noći i Okna, to jest sjeverno od Černovica. Naša brigada, koja se nalažaše u Sadagori, dobi zapovjed, da se smjesti u Černavki, sjeverno od Sadagore, tako da bude i u blizini Dobre Noći kao i Toporovca, gdje se također opažaše gibanje ruskih četa. Na cesti između Sadagore odnosno Černovica i Dobre Noći postajaše sve življe. Teška trenska kola s različitim sadržajem (sijeno, brašno, cipele, odijela, puške, marodi) sprečavahu svaki privatni saobraćaj. Topovi malih i velikih kalibera putovahu sad ovamo sad onamo, već prema vijestima, koje dolažahu s fronte.

(Nastavit će se.)

NAŠE SLIKE

Milenko D. Gjurić. U svome umjetničkome djelovanju izlazi Milenko Gjurić mnogostran, jer svojim radom zahvaća razne grane slikarske umjetnosti. On komponira, portretira, pejsažira uljenim i akvarelnim bojama, crta olovkom, perom i ugljenom, piše i reže u bakar, kamen i drvo. U toj svojoj mnogostranosti pokazuje Gjurić, da mu je grafička umjetnost najmilija, jer u njoj najradije iznosi tvorevine svoje fantazije. A iznosi ih sa velikom ljubavi i tehničkom spremom u raznome materijalu, izrađujući u isto vrijeme drvoreze, bakroreze, bakropise, kamenopise (litografije) i kamenoreze (gravura). Kako se je drvorezna grafika počela u novije doba i opet snažno razvijati, što su kritičari umjetnost na prošlogodišnjoj izložbi evropskih grafičara u New-Yorku konstatovali, posvetio je Gjurić osobitu pažnju drvorezu nastojeći, da ga unutar mlade hrvatske grafičke umjetnosti digne na onu visinu na koju su ga već digli drvoresci zapadne Evrope. Taj se njegov cilj zasad djelomično manifestira u veliko zamišljenom ciklusu »Rad« koji po svojim velikim dimenzijama nadmašuje prosječne drvoreze. Dva se od ovih veličinom svojom ističu (preko 1 metra) a to su: Prva hrvatska tiskara iz 17. v. u Zagrebu, u kojoj je umjetnik prikazao osnivača te tiskare Vitezovića zajedno sa njegovim pomagačima pri radu u prostorijama tiskare (današnje podrumske prostorije stare kuće u Opatičkoj ulici) i Prvu ljevaonicu zvonova u Zagrebu koja je uređena u 17. v. u napuštenoj crkvi božjačkog samostana i u kojoj se sve do dana današnjega u istim prostorijama (Zvonarnička ulica) lijevaju zvona. Od manjih drvoreza ističu se: Istovarivači ugljena (u našoj reprodukciji), Pri gradnji u dvjema varijantama (obe u našoj reprodukciji), Stolar i U ugljeniku. Budući da ovi drvorezi prikazuju zamjerni umjetnički niveauó na kojem stoji savremena hrvatska grafika drvoreza, primljeni su Gjurićevi drvorezi u grafičku zbirku »Albertina« u Beču i glasovitu grafičku zbirku Narodnog muzeja u Pragu. A upravo u zadnjem broju (od veljače) velikog engleskog stručnog lista za umjetnost »The Studio« donešen je u reprodukciji veliki drvorez »Prva ljevaonica zvonova u Zagrebu« uz vrlo topli popratni tekst o Gjuriću kao grafičaru. Ovi se Gjurićevi drvorezi nalaze također i u grafičkoj zbirci sveučilištne knjižnice u Zagrebu i one u Narodnoj galeriji u Ljubljani.

Uz drvorez voli Gjurić bakrorez in bakropis. Budući da se ovdje zahtijeva suptilnija i minucijoznija tehnika, uzimlje Gjurić za nju manji format, a prema tome i sujete koji odgovaraju za izražavanje u tome formatu. Karakter je njegovih bakropisa i bakroreza više ilustrativan, a sadržaj im je uzet iz mitologije, biblije ili narodne poezije. Dok Gjurić za svoje drvoreze pravi predstudije po prirodi i modelu, svoje bakroreze i bakropise stvara on iz nutrinje svoje direktno pod stanovitim impresijama bez modela. Jednu takovu bakroreznu impresiju »Tramvajski radnici« donosimo u našoj reprodukciji. I u litografskoj tehnici pokazao je Gjurić svoju stvaralačku snagu. I to u čistim litografijama prikazao je Prag i jedan dio Zagreba. To su bili manje više tehnički eksperimenti i priprave za što dotjeraniju litografsku tehniku. U ciklusu »Seciranje«, (Steinradierung, gravura) izradio je rezanjem u kamen studiju, uzetih u dvoranama za seciranje na zagrebačkom medicinskome fakultetu. U velikome litografskome crtežu »Radnice« (u našoj reprodukciji) pokušao je Gjurić spojiti tehniku bakroreza sa onom od drvoreza, nastojeći da i u ovakovoj tehničkoj kombinaciji idejno dođe do što jačeg izražaja (pomoću pera i kista sa kemičkom tintom). U akvarelu ograničio se Gjurić samo na arhitektonske partije naših gradova većinom staroga Zagreba, koji nam prikazuje živim i efektnim bojama u ljetnom suncu i zimskoj bjelini. Među većim akvarelima lijepa je njegova velika figuralna kompozicija u gvaš bojama »Ljevaonica zvonova u Zagrebu«, kao predstudij za izradbu drvoreza pod istim naslovom.

Uljenim bojama izradio je portrete, natura-morte slike, i neke kompozicije tako »Prijatelji« i »Staretinar«. Dok su mu njegovi akvareli rađeni u pleinu airu, traži Gjurić za svoje izražaje u uljenim bojama što veću jednostavnost.

Pored svoga intenzivnoga rada na polju slikarsko-grafičke umjetnosti, bavi se Gjurić i literarnim radom. Na tome polju nije on novajlija. Već kao 16-godišnji mladić pjevao je za djecu pjesme, koje je sam ilustrovao. Hrvatski štamparski zavod u Osijeku izdao je nedavno »Milenkove pjesme« sakupljene u jednome svesku.

Kako je Gjurić vrlo agilan i radišan, pokrenuo je »Grafičku umjetnost« list za podupiranje grafike. Ova stručna smotra pretvorila se u novije doba u »Umjetnost« kojoj je zadaća istraživanje naše stare likovne umjetnosti. Gjurić kao redaktor javlja se u njoj vrlo mnogo sa raznim prilozima o staroj i savremenoj hrvatskoj umjetnosti. Za česku javnost napisao je prikaze o našoj umjetnosti u českomu »Dilu«, u našim nekim časopisima i dnevnicima prikaze o starim hrvatskim grafičarima. Gjurić je po svojoj skromnosti i radinosti vrlo simpatičan. Ta dva lijepa svojstva baštinio je od svoga oca zemunskog učitelja. Težnja za slikanjem prebacila ga sa karlovačke gimnazije na obrtnu školu, gdje je svršio dekorativno slikarstvo. Kako nije imao sredstava za daljne studije, radio je pune dvije godine nakon svršene obrtne škole u fotografskome atelieru. Tek kad se je svojim trudom materijalno pridigao, zapisao se u zagrebačku umjetčku školu. Svršivši zagrebačku akademiju, dobio je stipendij za Prag, gdje je u slikarskoj akademiji polazio majstorsku školu prof. Pirnera i Zenišeka a zatim grafičku školu prof. Švabinskoga.

Nakon svršenih studija u Pragu dobi namještenje na zagrebačkoj obrtnoj školi, gdje i sada u svojstvu nastavnika djeluje.

Da proširi svoje stručno znanje kao grafičar, proboravio je neko vrijeme u Njemačkoj i to Berlinu, Leipzigu i Münchenu. Svoje radove izlagao je u Bruselju (specijalno svoje drvoreze »Ex libris«), Parizu, Pragu, Beogradu, Ljubljani a najviše u Zagrebu.

Kako je Gjurić vanredno marljiv i pun želje za znanjem i ljubavi za pravu i čistu umjetnost, možemo očekivati, da će on hrvatsku grafičku umjetnost zajedno sa još nekim svojim drugovima dignuti na onu visinu, na kojoj već stoji grafička umjetnost velikog kulturnog svijeta. **A. J.**

KNJIŽEVNOST

Milan Begović: Svadbeni let. Begović je čovjek od ukusa. Piše lijepim i čitkim stilom; zato je i ugodan causeur. I čovjek će, kadgod se namjeri na koju njegovu stvar, rado je uzeti u ruke znajući, da će u najmanju ruku naći djelo, koje je dobro pisano i lijepo u formi. A to se danas mnogo rjeđe nalazi nego bi se i mislilo.

Begovićev je stil čist i proziran poput kristala, a njegovo djelo jasno i pristupačno. Zato će ljudi rado gledati njegovu dramu ili komediju u kazalištu, jer idu onamo sa sigurnošću, da će vidjeti nešto, što će im biti dokučivo, što će razumjeti, a to u njima pobuđuje već unaprijed živahan interes. I zato se Bogović nikad ne treba bojati, da će mu gledalište biti prazno.

Zašto se danas tako rado smatra negativnom pohvalom kad se nekomu kaže, da dobro piše? Možda zato, jer se svatko smatra genijem i misli, da će njegove, nove ideje preokrenuti čitavim svijetom! A svijet već tisuće godina živi od neko par ideja, oko kojih je svojim čuvstvima imaginacijom spleo čitava carstva priče, a na ovima je izgradio širu svoju sreću i sav svoj raison d'être . . .

Mi ne vjerujemo u apsolutnu istinu i svejedno nam je, okreće li se sunce oko zemlje ili zemlja oko sunca, imadu li Kopernik i Newton ili možda ima Einstein pravo, stanuju li na Marsu ljudi i hoće li na zemlji nestati života, kad se ohladi sunce. Tu mož naučenjak da zaposli svoju fantaziju i da izdovolji onu ljudsku potrebu za sanjarenjem, ali za književnika — ako forma i stilizacija ne spasi djelo — ovo kozmičko napuhavanje strašno podsjeća na Lafontaineovu basnu o žabi . . .

Begović je čovjek od ovoga svijeta. On voli taj svijet, zato i ne ubija svoje umjetnosti svemirskim idejama i nedokučivim misterijama. Zato voli i život i ljubav i žene, što donose ljubav i ukrasuju život. Zato mu je bliže čovjek od života, pa ma etički manje vrijedio, negoli čovjek od ideja, ali bez akcija i bez smisla za puninu života. Pa ako se onaj njegov čovjek — materijalista počne gubiti u idealizmu, ako hoće da se otkine od ovoga svijeta i da poleti u svemir, kidaju mu se krila i on slomljen pada k zemlji, a ona ga prima u svoj naručaj — ponosita pobjednica nad mrtvim, kad je živ nije znao dovoljno da procijeni!

I to je jedina, možda i nesvijesna, simbolika, o kojoj se može govoriti u novoj Begovićevoj drami, koja je inače posve realistički sastavljena i izvedena. To je sva idejna sadržina, koja je uostalom sporedna i samo toliko vrijedna, koliko je uvjerljivo, ljudski, emocionalno izvedena. Zapravo su samo dva glavna lica: Pierre i Mario. Pierre, konstruktor, idejni stvaralac i idealista, koji i svoju sreću gradi na idejama bez realne podloge; trom je, oteških gesta, više etički tip, ali uglast, suviše apstraktno oličen i zato manje čovjek. Mario, pilot, praktični izvodilac ideja, materijalista, conquistador bez ideja i bez plemenitih motiva, hitar i okretan — više estetski tip, ali podašan, elastičan i zato više korektan i od života, više čovjek.

Begović je nastojao da obadvojicu prikaže — recimo — nepristrano, s dobrim stranama i s pogrješkama. Čak je u početku Pierre simpatičniji, daleko simpatičniji od Marija, čija bezobzirnost graniči sa cinizmom. Ali taj idealista (iako u realističkom zvanju; ali ovdje je govor o duševnoj dispoziciji), kad se sukobi s realnošću, postaje gotovo glup, brutalan i njegov altruizam gubi svu etičku dekoraciju: u stvari je on tvrdi egoista! Mario je naprotiv egoista više besvijesno, iz potrebe i iz površnosti, ali u stavri spreman je na lijepu gestu i riječ ne vodeći mnogo računa o njihovoj svrsi — i kad se sastaje sa svježom mladošću i čistom ljubavlju, oplemenjuje se, pročišćuje se i diže se . . .

I tu počinje njegova katastrofa. To nije od života. To se protivi čitavom naziranju autorovu, zato i Marija stizava kazna. I njemu i Pierreu se osvećuje život, kad ga ne gledaju realno. Jedan, iako ne može da se strojem digne u visine, zapravo uvijek lebdi iznad ovoga svijeta, u carstvu ideja — pa kako onda hoće da mu život nešto pruži! Drugi uvijek leti, ali duh mu je privezan uza zemlju, a kad hoće da i duh digne u visinu — Blanche, svoju ljubav — osvećuje se to katastrofalnim padom k pobjednici zemlji.

Blanche kao lice nije dovoljno izrađena. Dok se u prvi mah priklanja Pierreu — tamo negdje još prije početka radnje, dok živi u idejama — prvi je doticaj s realnim životom priklanja Mariju, zastupniku čovjeka od života. Ni jedno ni drugo nije samom akcijom drame dovoljno motivirano. Ali sa stanovišta životnog naziranja autorova, kako je ono prikazano u ovoj drami, Blanche je samo kamen kušnje, na kom će se dva različita svijeta sukobiti, da konačno oba nastradaju, jer nijedan nije ostao čvrsto na ovoj zemlji — jedinoj u realnosti, koja je tu i za koju treba živjeti.

Dajući materijalni oblik ovom svome zbivanju u duši, što ga je intuitivno iznosio pred nas, autor nije zarezivao preduboke brazde u duši ni svojoj ni našoj, jer mu to ne leži u naravi. Da je to učinio, ne bi koristio djelu, jer bi bio neiskren. Ovako je unio dosta topline u djelo, i unatoč svoj idejnoj tragičnosti, ipak nigdje ne osjećamo preteške atmosfere ni suviše tmurnosti. Sve je lijepo stilizovano. Ako ljudi i umiru, život ostaje. Ako Blanche i Maria nema — nemojmo biti suvišne žalosni, ta mi smo još tu . . . budimo pametniji i znajmo živjeti! . . .

S tehničke strane izgleda konac prvoga čina nešto forsiran i kao da nije dosta uvjerljiv. Drugi čin je najbolji, konac najpoetičniji i najefektniji u isto doba. U trećem činu smo nešto nezadovoljni: Blanche sama slučajno pogiba. Da je ona znala, da će Mario poginuti, pa da to nije mogla spriječiti i da je svijesno pošla u smrt s njime — a drugi da to nisu znali — onda bi to bilo jako . . . Ovako konac izgleda dosta »učinjen« i ne zadovoljava; fali mu ona snažna jednostavnost drugoga čina.

No o tom će se moći bolje i ispravnije nešto reći iza predstave. Ovdje je samo govor o tome, što nam pruža knjiga.

Slavko Ježić.

Nove knjige. Uredništvo je primilo ove knjige: Gobineau: Preporod u Italiji. (Renesansa). 2 knjige s ilustracijama i predgovorom. Din. 25.—. Vezano D. 33.—.

Apulej: Amor i Psihe. D 5.—.

Tefi: Ljubomora i druge humoreske. D 3.—.

Zmaj: Što nam priča čika Jova. Dječje pjesme s 30 slika. D 15.—, vez. D 20.—.

M. Prévost: Ženska pisma. D 12.—, vez. D 15. —.

Masaryk: Jan Hus. D 5.—.

Ibsen: Sablasti. D 7.—.
Prešeren: Antologija. D 5.—.
V. Nazor: Carmen vitae. Antologija. D 20.—, vez. D 25.— (ćirilicom).

UMJETNOST

Koncertni život. Pokladno je veselje minulo. Usprkos toga, što još i dalje traju obligatni »koncerti s plesom«, »sjajni koncerti s plesom«, »veliki koncerti s plesom«, zabavom, šaljivom poštom i drugim zabavama, osjeća se nekako staloživanje pokladne vreve, a koncerti počimaju nanovo da se redaju. Ovaj put kao da ne ćemo slušati samo redovne koncerte Filharmonije i Glazbenog zavoda, već se obećavaju nova imena.

16. februara 1923. osim intimne večeri Glazbenoga zavoda moram zabilježiti novi jedan pokušaj i to — da mahom istaknem — veoma uspjeli pokušaj novih naših muzičkih nastojanja. Bio je to koncerat zagrebačkog pjevačkog društva »Kolo« priređen samo za učenike viših razreda zagrebačkih srednjih škola u gombaoni donjogradskih srednjih zavoda na Trgu 29. listopada. Bez naplate skupih ulaznina. bez oglasa i reklame, u svoj tišini sabralo se mnogo učenica i učenika, veliki broj profesora, da čuju muziku, da slušaju tvorbe naših majstora, da osjete umjetnost bez školske stege. Predano i oduševljeno slušala je brojna čeljad lijepi pjev, dotjerano izvođenje zborne umjetnosti. Nije li ovo pravi i jedini put za odgajanje umjetničkog shvatanja u naše omladine? Zar će ono nekoliko sati muzičke obuke (u 1. razredu srednjih škola), što ih propisuje naučna osnova dati u suhoj teoriji i najmanju mogućnost umjetničkog poimanja? Može li se iz ono nekoliko na pamet naučenih zasada muzičke teorije, iz onih vježbi u ispisivanju nota, stanki, ritmijskih oznaka, oznaka tempa i vježbi u pogađanju intervala moći uopće razviti smisao za shvatanje umjetničkih tvorbi najzamršenijega stava? Koliko se više uči literature u školi, a kako je mali postotak onih, koji zavole lijepu knjigu! A druge umjetnosti, koje se i ne predaju ili tek uzgredice spominju — ako se uopće spominju u nastavi svjetske povijesti. Ako đak i sazna, nauči nekoliko činjenica iz povijesti likovnih umjetnosti, zacijelo je potpuno upućen na sebe, hoće li da sazna bilo što iz ogromne muzičke literature. Škola mu ne daje ništa, pa kada svrši srednju školu, redovno je potpuno zaboravio onih nekoliko suhih zasada muzičke teorije, što ih je učio u prvom razredu. Treba reforme u tom pogledu, a »Kolo« je pravo shvatilo način umjetničkog odgoja, pa je bez anketa, rasprava i mnogih debata, djelotvorno počelo stvarati novo: odgajati umjetničko shvatanje reprodukcijom tvorbi naših majstora. Da ne zastane u tom djelovanju! Da se i drugi ugledaju u to nastojanje.

18. februara 1923. XVI. matineja Zagrebačke filharmonije u Music-Hallu. Dirigent g. Milan Sachs. Na programu Mozart (g. mol simfonija), Berlioz (Danse de Sylphides), Zandonai (Serenata medive vale), Beethoven (Uvertira »Lenoire III.«).

19. februara 1923. Intimno veče pjevačkog udruženja »Lisinski« u društvenim prostorijama. Na programu nekoliko madrigala iz novog programa velikog koncerta, koji će doskora javno pjevati odlično ovo društvo.

23. februara 1923. intimno veče Glezbenog zavoda. Na programu kompozicije Roberta Schumanna (popijevke i djela komorne muzike).

25. februara 1923. XVII. matineja »Zagrebačke filharmonije«. Dirigent Oskar Smodek. Na programu: Griegov koncerat za klavir i orkestar (uz klavir g. Arminski) i Glazunovljeva 4. simfonija. G. Arminski prvi je put nastupio u Zagrebu. Već je u ovom svojem prvom nastupu pokazao lijepe odlike zdušno izrađene i dotjerane svoje tehnike, a da je izabrao koju drugu kompoziciju, moglo bi se bilo rasuditi bolje produbljivanje muzičke i idejne sadržine u njegovoj reprodukciji. Filharmoničari su svirali predano i s dubokim shvaćanjem i Griega i Glazunova. Glazunovljeva simfonija obiluje vanrednim bojama orkestralnim, u arhitektonskom pogledu nije prvi stavak usprkos veoma široke koncepcije i prelijepih detalja potpuno jedinstvenoga sastava. A ipak koliko života bruji u toj muzici! Kad će naši kompozitori pregnuti, da nam stvore djela takovih protega. Dr. B. Š.

BILJEŠKE

Stogodišnjica rođenja Branka Radičevića. Matica Srpska i Srpska Književna Zadruga spremaju svečanu proslavu stogodišnjice rođenja pjesnika B. Radičevića, koja se ima obaviti 15. marta 1924. Na zajedničkoj sjednici književnoga odjeljenja M. Srp. i delegata Srpske književne zadruge iznesen je već i program za tu proslavu. Pošto je predsjednik M. S. g. Vrhovac pozdravio delegate i istakao značaj budućeg sporazumnog rada M. S., S. K. Z. i sarajevske »Prosvjete« privremeni sekretar K. O. g. dr. Subotić iznio je, kratkim crtama, program obnovljene Matice. Zatim je delegat g. dr. Vladimir Ćorović iznio Zadruzi predlog za proslavu Brankove stogodišnjice. Dan Brankova rođenja (15. marta 1924.) da se prije podne u cijeloj Otadžbini proslavi u svima školama, a uveče da budu zabave, čiji će se čisti prihodi upotrebiti za Brankov spomenik. Zadruga i Matica zajednički izdaju kritičko izdanje sviju Brankovih pjesama sa studijom o Branku od Pavla Popovića. Proslava Brankove stogodišnjice, uz učešće cijele Otadžbine da bude u maju (1924.) u Karlovcima, i nastavi u Novom Sadu. G. Ljubomir Lotić predlaže, da se izda i jeftino popularno izdanje Brankovih pjesama po mogućnosti i latinicom. G. Jovan P. Jovanović predlaže, da se proslava i u Brodu, mjestu Brankova rođenja, vidno zabilježi, te da se, radi toga stupi u vezu sa brodskom općinom i građanstvom. Svi ovi predlozi primljeni su u načelu, a radu oko njihova izvršenja pristupiti će se odmah.

Ispravi! U Prologu pripovijesti Pronevjereni ideali ima na str. 2. desni stupac u retku 14. mjesto riječi poslije biti riječ prije; na str. 4. u desnom stupcu u retku 9. ima se među riječi mnogim zemljištima umetnuti činženim. U istom stupcu na istoj stranici u retku 36. mj. riječi donacionacija treba da bude donacijonalija, a u retku 37. mj. riječi fiskalnih treba da bude fiskalskih. Na str. 22. u lijevom stupcu u retku 29. mj. riječi Subotećm ima da glasi Subotićem. Na str. 23. u lijevom stupcu u retku 13. mjesto riječi nasokro treba da bude naskoro.

U prijevodu romana »Marija Chapdelaine« na str. 33. u desnom stupcu u drugom retku odozdo mjesto riječi večere treba da bude objeda. Isto tako na str. 34. u desnome stupcu retku 29. treba da bude mjesto riječi večerom: objedom. Na str. 74. u trećem retku odozgo desnoga stupca iza riječi: na ustup zemlju ima se sve ostalo do kraja brisati, a mjesto toga ima se dodati: na dvije milje odatle.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi. **Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.**

Tisak »Tipografija« d. d., Zagreb.